

СТАНОВИЩЕ

За дисертация на тема : *Метафизиката на безкрайността и проблемът за противоречието във философия на математиката*” от Борис Володиев Николов за присъждането на образователната и научна степен “доктор”

Към секция „Знание и реалност: модели, методологии и евристики“

Научен ръководител доц. Д-р Росен Люцканов

От проф. , дфн Димитър Цацов

В дисертацията се разработват теми, които са изключително актуални, защото например проблемът за същността на несъществуващите неща днес е особено дискуссионен във връзка с анализа на онтологичния статус на научните обекти, идеални величини и, следователно, релевантни за съвременната философия на науката и философията на културата. Освен това тя специално е насочена към сложния проблем, свързан с философията на математиката. От факта, че в съвременното философско пространство са сравнително малко опитите за едно цялостно разработване на тази тема показва нейната трудност. Тя изисква задълбочена, разностранна подготовка, добре школована философска рефлексивност, защото темата е комплексна - епистемологична и онтологична, семантична, логическа.

Основните смислови центрове на дисертацията са - [Онтология на абстрактните обекти и съществуването](#); [Австрийски реализъм](#); [Майнонгианство](#); [Природата на математическите обекти](#); Безкрайности и противоречия. Няма да описвам съдържанието на отделните глави и съответните параграфи. Като цяло приемам за логически издържана структурата. Анализ на предходното е предпоставка за разгръщане на следващата проблематика.

За разлика от съществуващите подходи към тази тема докторантът е потърсил собствен специфичен начин за решаването въпроса за спецификата на математическото познание. Основна теза е, че математиката, в качеството си на наука за безкрайното, е неотстранимо противоречива. Тази постановка е в основата на разиграния от доктората сюжет, в който от наличието на противоречие, следва несъществуване, което означава, че математическите обекти са несъществуващи. Това налага изследване на природата на абстрактните обекти и смисълът на понятията

съществуване - несъществуване. Изясняването е предимно тематично историко-философско.

Схематично може да се каже, че от Кантовата теза, че съществуването не е реален предикат се развиват две линии. Първата се модифицира в тезата на Фреге и Ръсел, че съществуването е свойство от втори ред, свойство не на обекти, а на концепции. Тя е широко разпространена през XX век. Следвайки Ръсел и Куайн аналитичните философи твърдят, че това са „празни“ имена, които нямат референти, въпреки че в същото време те се опитват да обяснят как ние обаче можем да правим преценки за тях. Докторантът не тематизира подробно тази линия, а се спира подробно на австрийската философска традиция, в която от XIX век започва дискусия за несъществуващи неща.

Интригата в дисертацията е как от Кантовото “съществуващото не е реален предикат” се достига до тезата, че съществуването е предикат, за което главна заслуга има австрийския реализъм. Въпреки, че е пропуснат К. Твардовски, който също така дава принос към тази проблематика, подробно, в рамките на нужното, се анализират схващанията на Болцано, Brentano, Майнонг .

Докторантът точно описва един много съществен и реален процес, които се случва в края на XIX и началото на XX век, които може да се нарече началото на онтологичен обрат, защото от тезата за съзнанието като затворено” пространство”, в което има представи (основна теза на психологизма) се възприема тезата за интенционалността на съзнанието, т.е. съзнанието няма собствено съдържание, а винаги има съдържанието на нещо друго, има обекти. Докторантът малко преувеличава като казва, че тази линия на австрийския реализъм или според мене неоплатонизъм, завършва с Майнонг, защото забравя не само за Хусерл, но и за мощното развитието на различните феноменологични школи от началото на XX век. По важното е, че докторантът специално се спира на съвременните неомайнонгиански теории на Г. Прийст, Р. Раутли и Т. Парсънс и формулира тезата за съществуването на идеални обекти. Това е в основата на централната теза на дисертацията, че математическите обекти са обекти, които не съществуват, но ги има. За аргументацията на тази постановка се използва теорията за обектите на Майнонг и неговите съвременни последователи, допускащи противоречиви свойства. За да специфицира гледната си точка докторантът специално се спира на разликата между платонизъм и майнонгианство, която е, че математическите съждения се отнасят до обекти, които

нямат статуса на съществуващи, а до обекти, които ги има. И в основната си част текстът на дисертацията е посветен на аргументацията на това твърдение и факта на наличие на противоречивост, както и опитът да въведе понятието за безкрайността през понятията за противоречивост и неконсистентни множества.

В контекста на възприетите принципи на Майнонг дисертантът анализира дебатите за онтологията на математиката като реализма и антиреализма, формализма и интуиционизма и др. Доброто ниво на компетентност личи в анализите, свързани с темата за неконсистентните обекти и по специално безкрайността, като тематизира в това отношение идеите на Кант, Хегел и параконсистентната логика и различните модели, основани на параконсистентни теории на множествата. Целта е да се аргументира тезата, че математиката има за предмет обекти с противоречиви свойства.

Така накратко мога да представя дисертацията. И веднага мога да направя извода, че тя е един много сериозен и оригинален опит да се предложи една цялостна концепция за същността на математическото познание. Широко и без затруднения се тематизират както по стари, така и нови теории, концепции, постановки на различни автори. Професионално, (на нивото на докторантурата) се използват знания от различни области - онтология, епистомология, семантика, логика, математика. Основен принос за мен е опитът да се приложи теорията за обектите, разработена от Майнонг и неговите последователи. Неговите последователи поставят основата на нов теоретичен подход към разглеждането на несъществуващи неща.

Обяснимо е увлечението на докторантът по майногианството, но самата теория има различни нюанси и не във всички отношения е достатъчно развита. Т. Парсънс, приема, че както съществуващи, така и несъществуващи обекти могат да имат така наречените „ядрени“ свойства. Теорията на Р. Роутли въвежда оригинално разграничение на свойствата. Теорията на Залта за обектите първоначално се откроява сред съвременните теории на Майнонг, тъй като е изградена върху идеите на Ернст Мали, ученик на Мейнонг, чиято теория в някои аспекти се отклонява от концепцията за своя учител. Е. Залта изгражда концепция, която може да бъде приложена при описване на състоянието на измислени обекти, но и тук има неяснота относно свойствата на обектите и не може да даде задоволително обяснение за използването на измислени обекти в рационални разсъждения.

Въпреки многобройните конкретизации на темата за отношението между съществуване, обекти, свойства в дисертация е пропуснато да се коментира специално

едно много съществено възражение към теорията на Майнонг и нейните модификации. Спорно е дали имаме като интенционален обект например “кръгъл квадрат”. Брат Пит или Шерлок Холмс са ясно дадени на съзнанието, въпреки че едното е съществуващ, реален обект, другият е идеален, несъществуващ, но как на съзнанието може да бъде дадено, имано “кръгъл квадрат”. Това е nonsens, защото не може да бъде мислимо, то може да се напише, изрече, но не и да бъде “имано” в съзнанието. За да се отговори на този затруднения се изисква много тънки диференциации, свързани с точните нива на разсъждения - логическо, лингвистично, психологическо и т. Като съдя от наличните по стари и по нови анализи на дългогодишно школовани философски умове подобни деления в повечето случаи остават само на декларативно ниво. Ето защо за мен е обяснимо защо Борис Николов не анализира този проблем.

Още едно, по скоро интуитивно съображение, плод на общата ми философска подготвеност, а не на специално математическа. В дисертацията се приема като основна изходна предпоставка, че съвременната математика има някакво “единно тяло”, а реално тя се съставена от множество затворени теории, които в редица случаи са противоречиви една на друга. Това не налага ли анализ на въпроса дали математическите обекти в една теория могат да бъдат вътрешно противоречиви или противоречието идва от създадената теория. Математическите обекти в евклидовата, римановата или геометрията на Лобачевски не са вътрешно противоречиви, но противоречията изникват едва, когато те се сравняват като отделни теории.

Съгласен съм с представените приноси.

Представени са три публикации по темата на дисертацията.

Освен това дисертацията е много симптоматично явление в научния живот на секцията. Първо, защото тя много категорично продължава и утвърждава една специфична изследователска линия, която придава самобитни черти не само на секцията, но и на Института и това е философия на математиката. И това е някак си естествено, защото редица бивши и настоящи членове на секцията имат солидна математическа подготовка. Началото на традицията за секцията е дисертацията на проф.Енгелсина Тасева, която за съжаление не излезна като монография. Първата монография на проф.Веселин Петров е посветена на темата за безкрайността, а в своите многобройни разработки, свързани с творчеството на Уайтхед също така отделя много съществено внимание на тази проблематика. Доц. Росен Люцканов въведе читателите в т.нар. концептуална математика. Припомням тези факти не само за да

подчертая, че в секцията, а следователно и в Института се създава силна традиция, свързана с философия на математиката, а също да очертая атмосферата, в която Борис Николов сътвори дисертацията, която е свидетелство, че традицията е жива и намира своите талантиливи последователи. Освен това тази изследователска линия продължава философския интерес към същността на математическото познание основите на която поставя в българската философска история Васил -Хаджистоянов Берон, който пръв тематизирал тази проблематика, Иван Гюзелев, Димитър Михалчев, Св.Славков, Иван Пунчев и др. Нищо не пречи на Борис Николов, след време, особено ако стане член на секцията, да направи една систематика на тези специфични български разработки. Специално искам да подчертая много съществения принос на Д. Михалчев към цялостния категориален апарат, с които работи десертантът. В дисертацията само се споменава името на Д. Михалчев. Но за разлика от традицията на австрийския неоплатонизъм, която е доминиращо логико-психологическа, Михалчев провежда една брилянтно чиста от логическа гледна точка анализ на даденото, интенцианалността, имане, определителност, свойство, действително-недействително, възможно-невъзможно и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на казаното общото ми заключение е, че научното ниво на предлаганата дисертация „Метафизиката на безкрайността и проблемът за противоречието във философия на математиката” от Борис Володиев Николов са достатъчни за присъждането му на образователната и научна степен “доктор”

1 август 2021 г.

Подпис:

Проф., дфн Димитър Цацов